

შოთა შოკვალია*

აღმჭურაველი ნორმის არსი თავისუფლების ორი გაგების ზრილში და მის კონსტიტუციურ კონტროლთან დაკავშირებული დოგმატური თავისებურებები

პოსტაქტი

ნაშრომის მიზანია, ფუძემდებლური კონსტიტუციური პრინციპებისა და ნორმატიულ ფილოსოფიაში დამკვიდრებული ცნებების – პოზიტიური და ნეგატიური თავისუფლების – ზრილში განიხილოს აღმჭურველი ნორმის ბუნება, მისი მიმართება სახელისუფლებო ძალის პროექციასთან და ამ მიმართების კონსტიტუციურ-სამართლებრივი მოწესრიგების ხასიათი.

ნაშრომში დასაბუთებულია მოსაზრება, რომ ნორმა, თუკი იგი არსებითად უკავშირდება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების რეალიზაციას, რომლის ბირთვსაც ნეგატიური თავისუფლება წარმოადგენს, მიუხედავად მისი ფორმალური აღმჭურველი ხასიათისა, დოგმატური თვალსაზრისით, ვერ კვალიფიცირდება აღმჭურველად. აღნიშნული მოსაზრების ფონზე გაკრიტიკებულია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა და იდენტიფიცირებულია სასამართლოს მსჯელობაში გამოვლენილი როგორც ლოგიკური, ასევე მატერიალურ-სამართლებრივი არათანმიმდევრულობის შემთხვევები.

ძირითადი საძიებო სიტყვები: აღმჭურველი ნორმა; ნეგატიური თავისუფლება; კონსტიტუციური კონტროლი.

* თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტის IV კურსის სტუდენტი. Shkoba16@freeuni.edu.ge

შესავალი

მოდერნული კონსტიტუციის პირობებში სამართალი პოლიტიკური ძალის განხორციელების ექსკლუზიურ ფორმას წარმოადგენს¹. ლიბერალური კონსტიტუციის მიზანია, არა ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების „შექმნა“, არამედ ხელისუფლების ორგანიზება, მისი შეზღუდვა იმ უფლებებისა და თავისუფლებების რეალიზაციისთვის, რომლებიც ადამიანის იმანენტური ატრიბუტებია, ადამიანებს ეს აქვთ თავისთავად იმის გამო, რომ ისინი ადამიანები არიან და არა იმიტომ, რომ მისი რეგლამენტირების, პოზიტივიზაციისა და პრაქტიკული განხორციელების საფუძველს ქვეყნის უზენაესი კანონი – კონსტიტუცია ქმნის.

მსგავსი იდეური მიმართება პრინციპული მნიშვნელობისაა კონსტიტუციით დადგენილი სოციალური წესრიგის სისტემური ლოგიკის გაანალიზებისა და ყველა ინსტიტუციონალურ დონეზე მისი გატარებისთვის. კონსტიტუციურ ღირებულებებზე მდგარ სამართლის სისტემაში, ადამიანის თავისუფლება ე.წ. Default² მოცემულობაა, სახელმწიფო არ ქმნის თავისუფლებას, მას მხოლოდ მისი შეზღუდვა შეუძლია, ისიც – კონკრეტული მიზნით: კოლიზიაში მყოფი დაცვის ღირსი ინტერესების დაბალანსებისთვის. ამ პროცესში, საჯარო ხელისუფლება მხოლოდ ინსტრუმენტული ღირებულების მატარებელია, პირველადი კი – ინდივიდის ავტონომიური სფეროს “Default” ბუნება.

სამართლის სისტემის ფარგლებში არსებული ნორმები როგორც ვერტიკალურ, ასევე ჰორიზონტალურ ურთიერთობათა მოწესრიგების ხასიათის მიხედვით, შეიძლება დაიყოს ორ, უფლებააღმჭურველ და უფლებაშემზღუდველ (ან მავალდებულებელ) კატეგორიებად.

წინამდებარე თემის ფარგლებში, გაანალიზებული იქნება საჯარო ხელისუფლების მიერ პოლიტიკური ძალის განხორციელების იმგვარი ფორმები, რომლებიც ინდივიდთა უფლებამოსილებებით აღჭურვას განაპირობებს სუბსტანციური გაგებით და, ასევე, ფორმები, რომლებიც ქმნის ილუზიას ნორმათა აღმჭურველი ბუნების შესახებ.

კონსტიტუცია თავისუფლების პოზიტიური და ნეგატიური ხსენების ზღვარზე.

სამართალი სოციალური წესრიგის ფორმაა, რომელშიც საზოგადოებაში დამკვიდრებული მორალური იმპერატივები აისახება. ადამიანის უფლებები კი, თავისი არსით, ინდივიდის მხრიდან საზოგადოებისა და სახელმწიფოსადმი მიმართული მორალური შინაარსის შემცველი

1 Grimm, D. (2012). *Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law: Types of Constitutions* (pp.104). Oxford University Press

2 პირველადი მოცემულობა, რომელიც არსებობს მანამ, სანამ გარეშე ძალები მას შეცვლიან. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/default>

მოთხოვნები³. ერთ-ერთი მორალური კატეგორია, რომელიც სხვადასხვა უფლებით დაცული სფეროს ბირთვს წარმოადგენს და ქმნის ინდივიდის სამართალსუბიექტობის საფუძველს, არის თავისუფლება. თავისუფლება, როგორც მორალური და პოლიტიკური იდეალი, სისტემურადაა განხილული პოლიტიკის ფილოსოფოსის, ისაია ბერლინის, ცნობილ ესსეში „თავისუფლების ორი გაგება“; რომელშიც იგი ერთმანეთისგან მიჯნავს ნეგატიური და პოზიტიური თავისუფლების ცნებებს:

„თავისუფლების პოზიტიური განმარტება ძალაში შედის, როდესაც ვცდილობთ ვუპასუხოთ შეკითხვებს: „ვინ მმართვეს?“ და „ვინ უნდა მითხრას რა უნდა გავაკეთო ან რა გავაკეთო და ვინ უნდა ვიყო?“ და არა მაშინ, როდესაც გვიჩნდება შეკითხვა: „რისი გავკეთება შემიძლია და ვინ შემიძლია ვიყო?“. ამიტომ, კავშირი დემოკრატიაში და ინდივიდუალურ თავისუფლებას შორის მნიშვნელოვნად უფრო სუსტია, ვიდრე ეს ერთის და მეორის მრავალ დამცველს მიაჩნია. სურვილი, მართავდე საკუთარ თავს, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, მონაწილეობდე საკუთარი ცხოვრების მართვის პროცესში, ისეთივე დიდი შეიძლება იყოს, როგორც სურვილი – გქონდეს მოქმედების თავისუფალი სფერო, ისტორიულად კი, შესაძლოა – უფრო ძველიც, მაგრამ ამ შემთხვევაში, ჩვენ ერთი და იგივე არ გვსურს. სინამდვილეში, სურვილის საგნები აქ სრულიად განსხვავებულია და სწორედ ამ გარემოებამ მიგვიყვანა იდეოლოგიათა დიდ შეჯახებამდე, რომელმაც დაიმორჩილა მსოფლიო. თავისუფლების „პოზიტიური“ კონცეფცია გულისხმობს არა თავისუფლებას „გან“ (როგორც ამას ნეგატიური თავისუფლება მოიაზრებს), არამედ თავისუფლებას „თვის“ – თავისუფლებას, იცხოვრო ცხოვრების მითითებული წესით“⁴.

ამრიგად, ნეგატიურია თავისუფლება **რაიმესგან**, ხოლო პოზიტიურია თავისუფლება **რაიმესთვის**. ნეგატიური თავისუფლება ფოკუსირდება ავტონომიური სფეროს გამოვლენის პროცესზე – პირი თავისუფალია, თუკი იგი არ განიცდის გარეშე ძალის ზემოქმედებას საკუთარ ავტონომიურ სფეროზე, ხოლო პოზიტიური თავისუფლებისთვის ამოსავალია არა პროცესი, არამედ – შედეგი. კერძოდ, ის, თუ რამდენად აქვს პირს სრულფასოვანი რეალიზებისთვის შესაბამისი გარემო პირობები, თუნდაც იგი გარეშე ძალის მიერ იყოს უზრუნველყოფილი. ამდენად, ნეგატიური თავისუფლება შეიძლება ფორმულირდეს, როგორც „შესაძლებლობის“ თავისუფლება, ხოლო პოზიტიური, როგორც „განხორციელების“ თავისუფლება.

ნეგატიური თავისუფლება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების, იგივე ნეგატიური უფლებების, ბირთვს წარმოადგენს. მაგალითად, ისეთი უფლებები, როგორებიცაა: გამოხატვის თავისუფლება, პირადი ცხოვრების უფლება, ფიზიკური ხელშეუხებლობის უფლება, სიცოცხლის უფლება და სხვ. ავტონომიური სფეროს კონკრეტული ასპექტის რეალიზებას ემსახურება, თითოეული ამ უფლებით დაცული სფერო ხელშეუხებელია მანამ, სანამ, იგი გარეშე ჩარევას არ განიცდის. მეორე მხრივ, პოზიტიური თავისუფლება ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების, ე.წ. პოზიტიური უფლებების⁵, ბირთვს წარმოადგენს.

3 Dworkin, R. (1977) *Taking rights seriously*, London: Duckworth

4 Berlin, I. (p.131). *Two concepts of liberty: an inaugural lecture delivered before the University of Oxford Clarendon Press on 31 October 1958*. Oxford

5 Sunstein Cass R. (1993). *Against Positive Rights Feature*. 2nd East European Constitutional Review 35

მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუცია ტრადიციული ლიბერალური აზროვნების ნაყოფს წარმოადგენს, რომლისთვისაც ამოსავალია თავისუფლების ნეგატიური ცნება – პირად ავტონომიაში გარეშე ჩარევის არარსებობა, რიგ შემთხვევებში მასში თავმოყრილია პოზიტიური ცნებებიც, მაგ.:

საქართველოს კონსტიტუციის 26-ე მუხლით დაცული, უსაფრთხო პირობებში შრომის უფლება, 27-ე მუხლით გარანტირებული სკოლამდელი განათლების მიღების უფლება, 28-ე მუხლის პირველი პუნქტით დაცული მოქალაქის უფლება ხარისხიანი ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურებაზე.

თავისუფლების პოზიტიური და ნეგატიური ცნებების, როგორც უფლებრივ ბირთვებს შორის, მიჯნის მკაფიო გამოვლინებაა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლით დაცული თანასწორობის უფლება, რომლის პირველი პუნქტის თანახმად, „ყველა ადამიანი სამართლის წინაშე თანასწორია. აკრძალულია დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, სქესის, წარმოშობის, ეთნიკური კუთვნილების, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, სოციალური კუთვნილების, ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის ან სხვა ნიშნის მიხედვით“.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, საქართველოს კონსტიტუციის 2018 წლის 16 დეკემბრამდე მოქმედი რედაქციის მე-14 მუხლის განმარტებისას განაცხადა:

„საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლის არსის გაგებისათვის პრინციპული მნიშვნელობა აქვს კანონის წინაშე თანასწორობის განსხვავებას გათანაბრებისგან. ამ პრინციპის ფარგლებში სახელმწიფოს ძირითადი მიზანი და ფუნქცია ადამიანების სრული გათანაბრება ვერ იქნება, რადგან ეს თავად თანასწორობის იდეასთან, უფლების არსთან მოვიდოდა წინააღმდეგობაში. თანასწორობის იდეა ემსახურება შესაძლებლობების თანასწორობის უზრუნველყოფას ანუ ამა თუ იმ სფეროში ადამიანების თვითრეალიზაციისათვის ერთნაირი შესაძლებლობების გარანტირებას“⁶

ახალი რედაქციით, საქართველოს კონსტიტუციას (მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტი) დაემატა დებულება, რომელიც არსებითად განსხვავდება პირველი პუნქტის ლოგიკისგან:

„სახელმწიფო უზრუნველყოფს თანაბარ უფლებებსა და შესაძლებლობებს მამაკაცებისა და ქალებისათვის. სახელმწიფო იღებს განსაკუთრებულ ზომებს მამაკაცებისა და ქალების არსებითი თანასწორობის უზრუნველსაყოფად და უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად“

საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მესამე პუნქტით, პირველი პუნქტისგან განსხვავებით, დაცულია შედეგების თანასწორობა – სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას, უზრუნველყოს ქალთა და მამაკაცთა ფაქტობრივი გათანაბრება (და არა თანასწორობა) სოციალურ ურთიერთობათა სხვადასხვა სპექტრში. საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტის მოთხოვნა დაცულია იმდენად, რამდენადაც, სამართლებრივი აქტი განსხვავებულ სამართლებრივ რეჟიმს არ ადგენს არსებითად თანასწორი პირებისთვის, იგი

6 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 7 დეკემბრის N2/9/810,927 გადაწყვეტილება.

ტოვებს სივრცეს პირთა მიერ საკუთარ ავტონომიურ სივრცეში ოპერირებისთვის, თუნდაც, ამან, არსებითად თანასწორ პირებში განსხვავებული ფაქტობრივი შედეგების დადგომა განაპირობოს. რაც შეეხება მე-3 პუნქტს, ამ შემთხვევაში, პირველადი მნიშვნელობისაა არა ავტონომიური სფეროს მოქმედების ფარგლები, არამედ – დამდგარი შედეგი, თუნდაც მისი რეალიზება ინდივიდის ავტონომიის მიღმა არსებული ფაქტორებით (მაგ: სახელმწიფოს მიერ გატარებული გენდერული თანასწორობის პროგრამა) იყოს გამოწვეული. პირთა გათანაბრება იმ უფლებრივი სივრცეების შევსებას გულისხმობს, რომლებსაც ინდივიდის ავტონომია დამოუკიდებლად ვერ ფარავს. ასეთ დროს, სახელმწიფოს მიერ მიღებული ყოველი ზომა უფლებააღმჭურველია.

პირობითად, თუკი სახელმწიფოს მიერ გამოცემული აქტის პირველი დებულებით A პუნქტში მცხოვრები პირებისთვის აკრძალულია გადაადგილების თავისუფლებით სარგებლობა, ხოლო ამავე აქტის მეორე დებულება 18-25 წლამდე პირებს აძლევს 18:00 საათამდე გადაადგილების შესაძლებლობას, დოგმატურად გაუმართლებელი იქნება, თუკი მეორე დებულება კვალიფიცირდება, როგორც უფლებააღმჭურველი ნორმა. მოცემულ შემთხვევაში, ურთიერთობის სფერო ეხება სამოქალაქო-პოლიტიკური უფლების, გადაადგილების თავისუფლების რეალიზებას, რომელიც ინდივიდთა ნეგატიური თავისუფლების სფეროთი დაცულ სიკეთეს წარმოადგენს. თუკი აღნიშნულ ურთიერთობას სისტემური ლოგიკის ფარგლებში გავაანალიზებთ, აღმოვაჩინებთ, რომ სახელმწიფოს შეუძლია მხოლოდ მისი შეზღუდვა, მიუხედავად იმისა, თუ რა ვერბალურ ჩარჩოშია ნორმა წარმოდგენილი. საწინააღმდეგოს დაშვება იმის მტკიცების ტოლფასია, რომ სახელმწიფოს შეუძლია, შექმნას პირის ნეგატიური თავისუფლება, რაც კონცეპტუალური და ფილოსოფიური უზუსტობაა იმ პირობებშიც კი, როდესაც აქტის მეორე დებულება, ფორმალური გაგებით, უფლებააღმჭურველია. მეორე მხრივ, თუკი სახელმწიფოს მიერ გამოცემული აქტი, შეზღუდული ფიზიკური შესაძლებლობების მქონე პირებს, სოციალური პროგრამის, მისცემს შესაბამის ინვენტარზე წვდომის უფლებას, აშკარა იქნება სუბსტანციურად უფლებააღმჭურველი აქტი, ვინაიდან რეალიზდა თავისუფლების პოზიტიური ცნება.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა დოგმატური კრასრულყოფილების ზრდილში

მნიშვნელოვანი პრაქტიკული დატვირთვის მატარებელი და, ამდენად, ფართო თეორიული დისკუსიის საგანი შეიძლება გახდეს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიდგომა უფლებააღმჭურველი ნორმის იდენტიფიცირებასთან დაკავშირებით. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო აბსტრაქტული კონსტიტუციური კონტროლის ე.წ. „ნორმატოკონტროლის“ განმხორციელებელი ორგანოა, რომელიც ადგენს არა საერთო სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების კონსტიტუციურობას, არამედ

ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებათა შემზღვეველი ნორმების კონსტიტუციურობას⁷. საკონსტიტუციო სასამართლო ნეგატიური კანონმდებელია, იგი ქმნის არა ახალ ნორმატიულ შინაარსს, არამედ აუქმებს კონსტიტუციასთან შეუსაბამო ნორმას/ნორმატიულ შინაარსს⁸. ნორმის უფლებააღმჭურველად დაკვალიფიცირება, ძირითად შემთხვევაში, გამორიცხავს მასზე კონსტიტუციური კონტროლის განხორციელებას, ვინაიდან კონსტიტუციური კონტროლი ფუნდამენტური უფლებებით დაცული სფეროს მზღვევე ქცევის წესის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის საკითხის დადგენას გულისხმობს და არა უფლებააღმჭურველი ნორმით, ამა თუ იმ უფლებრივი სფეროს გაფართოების მიზანშეწონილობის საკითხის განსაზღვრას (გამონაკლისი შეიძლება იყოს თანასწორობის უფლება, რომლისთვისაც ამოსავალია სახელმწიფოს მხრიდან თანასწორი მოპყრობა, მიუხედავად იმისა, ნორმა ზღუდავს პირის ავტონომიას თუ არა).

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი ზოგადი სტანდარტის თანახმად:

„კანონის აღმჭურველი წესის ამა თუ იმ სამართლებრივ ურთიერთობაზე გაუზრცლებლობა, თავისთავად, უფლების შემზღვევას არ იწვევს“⁹.

ნეგატიური თავისუფლებით შემოფარგლულ ავტონომიურ სფეროსა და უფლებააღმჭურველი ნორმის მიმართების საკითხის თვალსაჩინო დემონსტრირება საქართველოს მოქალაქე ნოდარ გოგიტაშვილის მიერ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ აღძრული სარჩელი, რომლითაც იგი ხანგრძლივი პაემნის უფლებით მოსარგებლე პირთა წრის აბსოლუტურად განსაზღვრასა და ჰომოსექსუალ პარტნიორთან პირისპირი კონტაქტის დამყარების შეუძლებლობას არაკონსტიტუციურად მიიჩნევდა, პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებასთან მიმართებით. საკონსტიტუციო სასამართლომ სარჩელი არ მიიღო არსებითად განსახილველად:

„საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლი თავისი შინაარსით მატერიალური უფლებაა. ამ უფლებასთან სადავო ნორმის კონსტიტუციურობის შემოწმება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გასაჩივრებული ნორმატიული წესი ზღუდავს კონსტიტუციის აღნიშნული მუხლით დაცულ სფეროს. სადავო ნორმასა და კონსტიტუციის ხსენებულ დებულებას შორის მიმართების დასაბუთებისთვის აუცილებელია დადასტურდეს, რომ სადავო ნორმა ადგენს შემზღვევას მატერიალური უფლების რომელიმე კომპონენტით ეფექტურ სარგებლობაზე“...

პატიმრობის კოდექსის ჩამოთვლის პირთა წრეს, რომლებთანაც მსჯავრდებულს შეუძლია გამოიყენოს ხანგრძლივი პაემნის უფლება. აღნიშნული ნორმა, თავისი არსით, აღმჭურველი ხასიათისაა და იგი არ ადგენს აკრძალვებს ხანგრძლივი პაემნის

7 იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის 1/23/824 გადაწყვეტილება, II-13

8 იხ. ს. სვეთი, საკონსტიტუციო სასამართლოები, ნიუ იორკის პრესა, 2010 წ. გვ. 6.

9 საკონსტიტუციოს სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის N2/11/654 განჩინება, II-2-5

გამოყენებასთან დაკავშირებით. სხვაგვარად, სადავო ნორმას არ გააჩნია მატერიალური უფლების შემზღუდავი სამართლებრივი ბუნება¹⁰.

პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლების ბირთვს თავისუფლების ნეგატიური ცნება წარმოადგენს, იგი აპელირებს ინდივიდის თავისუფლებაზე, როგორც Default მოცემულობაზე და იცავს პირადი ცხოვრების ყველა იმ ასპექტს, რომლებიც კონსტიტუციის სხვა დებულებებში არაა მოქცეული. სასურველ პირთან პირისპირი კომუნიკაციის შესაძლებლობა პირადი ცხოვრების უფლების ერთ-ერთი კომპონენტია¹¹, თავისუფლების აღკვეთა კი, ნეგატიური თავისუფლებით შემოფარგლული ავტონომიური სფეროს შეზღუდვით, იწვევს პირადი ცხოვრების უფლებით დაცული სფეროს შეზღუდვას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოცემულ სამართლებრივ ურთიერთობაში, აშკარაა შემთხვევა, როდესაც პირის თავისუფლების აღკვეთით სახელმწიფო ჯერ ზღუდავს პიროვნების თავისუფალი განვითარებით დაცულ ინდივიდის ავტონომიურ სფეროს, ხოლო შემდეგ ინდივიდთა გარკვეულ ჯგუფს „უბრუნებს“ აწ უკვე შეზღუდული ავტონომიური სფეროს მცირე მოცულობას. მტკიცება იმისა, რომ ნოდარ გოგიტაშვილის მიერ გასაჩივრებული ნორმები უფლება აღმჭრეველი ხასიათისაა და, ამდენად, არ ეხება პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებას, იმის თქმის ტოლფასია, რომ პატიმრის პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებით დაცულ სფეროში არ ექცევა სასურველ პირთან კომუნიკაციის დამყარების შესაძლებლობა. ამ პირობებში, ბუნდოვანი ხდება კონსტიტუციური უფლების შიდა და გარე შეზღუდვას შორის მიჯნის გავლების საკითხი¹². კონსტიტუციური უფლების შიდა შეზღუდვა გამომდინარეობს კონსტიტუციით დაცული უფლებრივი სფეროს სტრუქტურიდან, ხოლო გარე შეზღუდვა მიემართება ლეგიტიმური საფუძვლით, ამ უფლებრივი სფეროს შეზღუდვის პერსპექტივას. პირობითად, საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის თანახმად, საქართველოს ყოველ მოქალაქეს 18 წლის ასაკიდან აქვს რეფერენდუმში, სახელმწიფო, ავტონომიური რესპუბლიკისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნებში მონაწილეობის უფლება.

აღნიშნული კონსტიტუციური დებულება ასაკობრივ კატეგორიაზე მითითებით ადგენს შიდა შეზღუდვას- არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლება 18 წლამდე პირთა კონსტიტუციური უფლება არ არის – ასეთი უფლებრივი სფერო საერთოდ არ არსებობს. გარე შეზღუდვის ილუსტრირებად გამოდგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლის მეორე პუნქტი, რომელიც რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებით აკეთებს შემდეგ დათქმას:

„ამ უფლებათა შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით“

10 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 11 მაისის N1/3/1284 განჩინება.

11 იხ. Espinosa M. *Privacy* (pp.972). *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*

12 იხ. Stephen, G. (2007). *Limiting Constitutional Rights*, University of California, Los Angeles

განხილულ შემთხვევაში, იგულისხმება, რომ პირს გააჩნია კონსტიტუციური უფლებით დაცული სფერო და მასში ჩარევა, დაცული სფეროს გარე შეზღუდვების დაწესებით, ლეგიტიმური ინტერესების რეალიზების მიზნით ხდება.

თავისუფლების აღკვეთა წარმოადგენს რა სპეციალურ სამართლებრივ რეჟიმს, ბუნებრივია, იგი პირს უზღუდავდეს წვდომას რიგ სამართლებრივ სიკეთეებზე, თუმცა ეს „შეზღუდვა“ განხილულ უნდა იქნას არა როგორც პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლების „შიდა“, არამედ „გარე“ შეზღუდვად, რომელიც საჭიროებს გამართლებას.

ზემოაღნიშნული განჩინებით, საკონსტიტუციო სასამართლომ პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებას, ფაქტობრივად, „შიდა“ შეზღუდვა დაუწესა და განაცხადა, რომ თავისუფლებააღკვეთილი პირის თავისუფლების განვითარების უფლებაში საერთოდ არ ექცევა სასურველ პირთან კომუნიკაციის დამყარების შესაძლებლობა. სასამართლოს ეს მსჯელობა ეფუძნებოდა წარმოდგენას იმის თაობაზე, რომ გასაჩივრებული ნორმა, მისი ვერბალური კონტექსტიდან გამომდინარე, უფლებააღმჭურველია. მიმაჩნია, რომ მსგავსი მიდგომა ფორმალისტურია და პასუხგაუცემელს ტოვებს ნაშრომის პირველ თავში კაზუსის სახით იდენტიფიცირებულ დილემას, როდესაც სახელმწიფო სამართლებრივი აქტით ჯერ დიდი მოცულობით ზღუდავს ნეგატიური თავისუფლებით დაცულ ავტონომიურ სფეროს (ამ შემთხვევაში, გადაადგილების თავისუფლება) ხოლო შემდეგ, შეზღუდულად „აბრუნებს“ ამ ავტონომიური სფეროს გარკვეულ ნაწილს. ასეთ დროს, ნორმა ფორმალური თვალსაზრისით აღმჭურველია, თუმცა სუბსტანციურ დონეზე – იგი მზღუდავი ხასიათისაა, რაც მასზე ნორმატოკონტროლის განხორციელების ლეგიტიმურ საფუძველს ქმნის.

მიმაჩნია, რომ ფორმალურად უფლებააღმჭურველი ნორმის სუბსტანციური უფლებააღმჭურველობის განსაზღვრისთვის და მასზე კონსტიტუციური კონტროლის განხორციელების მიზანშეწონილობის დასადგენად სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს შემდეგი ტესტით:

- ფორმალურად უფლებააღმჭურველი ნორმით უზრუნველყოფილი სამართლებრივი სიკეთე ექცევა თუ არა იმ პირის კონსტიტუციური დებულებით დაცულ უფლებებზე სფეროში, რომელსაც არ აქვს წვდომა ამ სიკეთეზე?
- ფორმალურად უფლებააღმჭურველი ნორმა ექსკლუზიურად აწესრიგებს თუ არა მის ფარგლებში მოაზრებულ სამართლებრივ სიკეთეზე წვდომის საკითხს?

პირობითად, თუკი ნორმა შემდეგი სახითაა ფორმულირებული:

„საქართველოს მოქალაქეებს აქვთ უძრავი ქონების საკუთრებაში მიღების უფლება“

ნორმის ვერბალური კონტექსტი, ერთი შეხედვით, მის უფლებააღმჭურველ ხასიათზე მიუთითებს, თუმცა იგი საქართველოს მოქალაქეობის არმქონე პირის მიმართ შემზღუდველი ხასიათის იქნებოდა იმ შემთხვევაში, თუკი მისით, ექსკლუზიურად იქნებოდა რეგლამენტირებული მასში მოაზრებულ სამართლებრივ სიკეთეზე – უძრავი ქონების საკუთრებაში მიღების უფლებაზე, წვდომა. ამდენად, დაკმაყოფილებული იქნებოდა ზემოაღნიშნული ორწევროვანი ტესტის ორივე კრიტერიუმი: (1) უძრავი ქონების საკუთრებაში

მიღების უფლება საქართველოს მოქალაქეობის არმქონე პირის საკუთრების კონსტიტუციურ-სამართლებრივი უფლებით დაცული სფეროს შემადგენელი ნაწილია და მას არ აქვს წვდომა აღნიშნულ უფლებაზე (2) ფორმალურად აღმჭურველი ნორმით ექსკლუზიურადაა მოწესრიგებული წვდომა სამართლებრივ სიკეთეზე.

მსგავსი ნორმა, მართალია, ფორმალური გაგებით უფლებააღმჭურველია, თუმცა სისტემური თვალსაზრისით, იგი შემზღუდავი ხასიათისაა იმ პირების მიმართ, რომლებსაც არ აქვთ წვდომა შესაბამის სამართლებრივ სიკეთეზე. ლოგიკური იქნება თუკი დავასკვნით, რომ ასეთ დროს, ნორმას აქვს ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც საქართველოს მოქალაქეობის არმქონე პირებს არ აძლევს უძრავი ქონების საკუთრებაში მიღების უფლებას. მსგავსი ტიპის სამართლებრივ მოწესრიგებაზე განხორციელებული კონსტიტუციური კონტროლი კი, ნეგატიური კანონმდებლის კომპეტენციის ფარგლებში განხორციელებულ ქმედებად უნდა იქნას მიჩნეული.

ანალოგიური პრობლემა გვხვდება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 27 ივლისის განჩინებაშიც¹³. მოსარჩელე, სამართლიანი სასამართლოს კონსტიტუციურ უფლებასთან მიმართებით, სადავოდ ხდიდა საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 81¹ მუხლს, რომლის თანახმადაც, საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, არასრულწლოვანს, 14 წლის ასაკიდან, უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს თავისი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დასაცავად. მოსარჩელე მხარე მიიჩნევდა, რომ ნორმა 14 წლამდე არასრულწლოვანს იმპერატიულად უზღუდავდა სასამართლოსთვის მიმართვის უფლებას და, ამდენად, ზღუდავდა 14 წლამდე არასრულწლოვანის სამართლიანი სასამართლოს უფლებას. საკონსტიტუციო სასამართლომ გასაჩივრებული ნორმა დააკვალიფიცირა რა აღმჭურველ ნორმად, სარჩელი არ მიიღო არსებითად განსახილველად:

„საკონსტიტუციო სასამართლო ვერ ამოიკითხავს შემზღუდველ წესს აღმჭურველი სადავო ნორმის სიტყვებში, მხოლოდ იმის გამო, რომ კანონმდებელს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 81¹ მუხლი ამ სიტყვების გარეშე რომ მიეღო, მისი აღმჭურველი შინაარსი უფრო ფართო იქნებოდა. ამგვარად, სადავო ნორმა, ისევე როგორც საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 81¹ მუხლის პირველი წინადადება, საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველ პუნქტს არ ზღუდავს. შესაბამისად, სამართლიანი სასამართლოს უფლებასთან მიმართებით სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის მოთხოვნის ნაწილში კონსტიტუციური სარჩელი დაუსაბუთებელია“

ნაშრომის მიზნებისთვის, არ არის რელევანტური იმის განხილვა, თუ რამდენად მიზანშეწონილი იყო, მოსარჩელეს არა ნორმის ნორმატიული შინაარსი, არამედ ცალკეული სიტყვები გაესაჩივრებინა, თუმცა, რაც განსახილველი საკითხის ფარგლებში ყურადღებას იმსახურებს, არის საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ყოველგვარი სისტემური არგუმენტაციის წარმოდგენის გარეშე, გასაჩივრებული ნორმის დაკვალიფიცირება აღმჭურველ ნორმად. ამ შემთხვევაში, სასამართლო აშკარად უგულებელყოფს იმ ფაქტს, რომ კონსტიტუციური უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა შეიძლება მოხდეს არამხოლოდ ნეგატიური გზით –

13 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 27 ივლისის N 2/17/1301 განჩინება

დაცული სფეროთი მოცული ნორმატიული ასპექტების გამორიცხვითა და შეზღუდვით, არამედ პოზიტიური გზითაც – დაცული სფეროთი მოცული ნორმატიული ასპექტების შეზღუდულად ამომწურავი გაწერით.

მაგალითად, საქართველოს კონსტიტუციის 2018 წლის 16 დეკემბრამდე მოქმედი რედაქციის 42-ე მუხლის პირველ პუნქტს არ აქვს შიდა შეზღუდვა:

„ყოველ ადამიანს უფლება აქვს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს“

რაც ნიშნავს იმას, რომ ნებისმიერი სახის სამართლებრივი ბარიერი სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებაზე (იქნება ეს სუბიექტებზე თუ ასაკობრივ კატეგორიაზე დაფუძნებული) წარმოდგენს გარე შეზღუდვას და, ამდენად, ჩარევას კონსტიტუციურ უფლებაში. პირობითად, საპროცესო კოდექსში რომ ყოფილიყო ნეგატიური ჩანაწერი: „14 წლამდე პირებს არ აქვთ სასამართლოსთვის მიმართვის უფლება“; სასამართლო, მსგავსი ფორმულირებით წარმოდგენილ ნორმას არ დააკვალიფიცირებდა აღმჭურველ ნორმად და, დიდი ალბათობით, დაადგენდა კიდევ სამართლიანი სასამართლოს უფლებაში ჩარევას. ეს ყველაფერი კი მაშინ, როდესაც პოზიტიური წინადადებით წარმოდგენილი შეზღუდვა: „არასრულწლოვანს 14 წლიდან აქვს სასამართლოსთვის მიმართვის უფლება“ (რომელიც შინაარსობრივად ნეგატიური შეზღუდვის იდენტურია) აღმჭურველად დაკვალიფიცირდა და იმთავითვე გამოირიცხა ჩარევა კონსტიტუციური უფლებით დაცულ სფეროში.

იმდენად, რამდენადაც, სასამართლოსთვის მიმართვის უფლება 14 წლამდე პირების (ზოგადად ადამიანების) კონსტიტუციური უფლებით დაცულ სფეროში ექცევა, ხოლო გასაჩივრებული ნორმა ექსკლუზიურად ეხება არასრულწლოვანთა წვდომას აღნიშნულ სამართლებრივ სიკეთეზე, დაკმაყოფილებულია ზემოთ ჩამოყალიბებული ორწევროვანი ტესტის ორივე კრიტერიუმი – ნორმა, მიუხედავად მისი ფორმალური აღმჭურველი ხასიათისა, სუბსტანციური გაგებით, არ არის აღმჭურველი.

ნიშანდობლივია, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის გადაწყვეტილებაც, რომელიც მოსარჩელის თავისუფლების უფლებასთან მიმართებით, სადავოდ ხდოდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 206-ე მუხლის მე-10 ნაწილს, რომელიც ადგენდა ბრალდებულის მიმალვის შემთხვევაში, მის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შერჩევის შესახებ შუამდგომლობის სასამართლოს წინაშე წარდგენის შესაძლებლობას. ასეთ შემთხვევაში, ბრალდებულის დაპატიმრების შემდეგ, მისი გამოძიების ადგილზე მიყვანიდან არა უგვიანეს 48 საათისა, გამოძიების ადგილის მიხედვით, მაგისტრატი მოსამართლის წინაშე წარდგენის ვალდებულებას. თბილისის საქალაქო სასამართლოს განმარტებით, სადავო ნორმით დადგენილი გარანტია ვრცელდება მხოლოდ იმ ძებნილი ბრალდებულების მიმართ, რომელთა ექსტრადიცია მოხდა წინასწარი გამოძიების ეტაპზე და არა სასამართლო განხილვის ეტაპზე. მოსარჩელე გახლდათ სასამართლო განხილვის ეტაპზე ექსტრადირებული პირი, რომელიც დაკავებიდან 48 საათის ფარგლებში, არ იქნა წარდგენილი სასამართლოს წინაშე. იგი მიიჩნევა, რომ 48 საათის განმავლობაში აღმკვეთი ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენების მიზანშეწონილობის თაობაზე სასამართლოს

წინაშე წარუდგენლობა, გაუმართლებლად ზღუდავდა თავისუფლების კონსტიტუციურ უფლებას (Habeas corpus)

საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით:

„სადავო ნორმა არ ვრცელდება ბრალდებულის გამოძიების შემდეგ ექსტრადიციის შემთხვევებზე, თუმცა ამა თუ იმ ნორმის გარკვეულ ურთიერთობებზე არგავრცელება, რა თქმა უნდა, რაიმე უფლების შეზღუდვას არ განაპირობებს. სადავო ნორმას უფლებალმჭურველი შინაარსი აქვს იმ პირების მიმართ, რომლებზეც იგი ვრცელდება“

ზემოთ განხილული მაგალითების მსგავსად, საკონსტიტუციო სასამართლომ, ამ შემთხვევაშიც, ყოველგვარი სისტემური არგუმენტაციის წარმოდგენის გარეშე, მხოლოდ და მხოლოდ წინადადების აგებულებისა და მისი ვერბალური კონტექსტის საფუძველზე, დააკვალიფიცირა ნორმა აღმჭურველად, რითაც იმთავითვე გამოირიცხა ჩარევა კონსტიტუციურ უფლებაში. აღნიშვნას იმსახურებს ის ფაქტი, რომ ნორმის აღმჭურველად დაკვალიფიცირებასთან დაკავშირებული დოგმატური პრობლემა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ბოლომდე არ ყოფილა ნიველირებული – მოსამართლეებმა ლალი ფაფიაშვილმა და მერაბ ტურავამ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით წარმოადგინეს განსხვავებული აზრი:

„განსახილველ საქმეში სადავო ნორმა წარმოადგენს სპეციალური ხასიათის რეგულირებას, რომლის ფარგლებშიც ექცევა მოსარჩელის სამართლებრივი პრობლემა და, გამომდინარე იქიდან, რომ არ არსებობს სხვა, აღნიშნული საკითხის უფრო პირდაპირი მოწესრიგების განმახორციელებელი საკანონმდებლო ნორმა, მივიჩნევთ, რომ აღნიშნულ პირობებში საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მითითების განხორციელება, რომ მოსარჩელემ მოძებნოს სპეციალური ხასიათის ნორმა, ანდა მიმართოს დაკავების ზოგად საფუძველებს, რომლებიც, თავის მხრივ, შემხებლობაში არ იმყოფება დავის საგანთან და არ გააჩნია მოსარჩელის მიერ სადავოდ გამხდარი ნორმატიული შინაარსი, არ ემსახურება კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მიზნებს. “ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მივიჩნევთ, რომ განსახილველ საქმეში არსებული ფაქტორები – ერთი მხრივ, სამართლებრივი პრობლემის მომწესრიგებელი სპეციალური ნორმის არარსებობა და, მეორე მხრივ, სასამართლოს მიერ სადავო ნორმის ინტერპრეტირება იმგვარად, როგორც ეს კონსტიტუციურ სარჩელშია იდენტიფიცირებული, მიუთითებს ხსენებული ნორმის მზღუდავ ხასიათზე“¹⁴

განსხვავებული აზრის ავტორების თანახმად, ნორმის ფორმალური აღმჭურველი ხასიათი არ არის საკმარისი იმის მტკიცებისთვის, რომ მას არ აქვს მზღუდავი ბუნება, ვინაიდან „არ არსებობს აღნიშნული საკითხის უფრო პირდაპირი მოწესრიგების განმახორციელებელი საკანონმდებლო ნორმა“ თუმცა, ამ არგუმენტაციის ღერძს, რომელიც არსებითად უკავშირდება ორწევროვან ტესტის მეორე კრიტერიუმს, უნდა დაემატოს ტესტის პირველი კრიტერიუმიც –

14 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის გადაწყვეტილება III 14-15

ნორმით შემოფარგლულ სიკეთეზე წვდომა, თავისი არსით, პირის კონსტიტუციური უფლებით დაცულ სფეროში უნდა ექცეოდეს.

აღმჭურველი ნორმის არსის იდენტიფიცირებისთვის, ფორმალური და სუბსტანციური გაგებით, უფლებააღმჭურველ ნორმათა გამიჯვნისთვის და მისი კონსტიტუციური კონტროლის ფარგლებში სისტემური ლოგიკის შენარჩუნებისთვის, ფუნდამენტური მნიშვნელობისაა, ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს, ერთი მხრივ, ნეგატიური, სამოქალაქო/პოლიტიკური უფლების რეალიზებისთვის სახელმწიფოზე დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულება და, მეორე მხრივ, პოზიტიური უფლება. სახელმწიფოს ეკისრება პოზიტიური ვალდებულება, მოაწესრიგოს ნეგატიური თავისუფლებით შემოფარგლული უფლებრივი სფეროს შეზღუდვის წესი, დააწესოს სხვადასხვა ფორმალური თუ პროცედურული გარანტიები, თუმცა, მსგავსი გარანტიების დაწესება, თავისთავად, პირის უფლებით აღჭურვას არ გულისხმობს. პირიქით, ეს არის სახელმწიფოს მიერ ნეგატიური თავისუფლებით შემოფარგლული უფლებრივი სფეროს შეზღუდვის პროცესში მიღებული ზომა.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-13 მუხლით დაცული თავისუფლების უფლება (Habea Corpus) არსებითად უკავშირდება ინდივიდის ნეგატიური თავისუფლებით დაცულ უფლებრივ სფეროს, სახელმწიფოს კი, აქვს პოზიტიური ვალდებულება, აღნიშნული უფლების შეზღუდვის პირობები და მასთან დაკავშირებული პროცედურული გარანტიები ასახოს კანონმდებლობაში. იმის თქმა, რომ ამ ტიპის ურთიერთობასთან სახელმწიფოს მიერ მიღებული ზომა აღმჭურველი ხასიათისაა, იმის მტკიცების ტოლფასია, რომ სახელმწიფოს შეუძლია, ნეგატიური თავისუფლებით დაცული სფეროს შექმნა. ეს დოგმატური პრობლემა, არათუ გადალახული, არამედ იდენტიფიცირებულიც კი არ იყო საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოაღნიშნულ პრაქტიკაში.

ფორმალურად აღმჭურველი ნორმის კონსტიტუციურ კონტროლთან საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს არათანმიმდევრულობის ილუსტრირებას წარმოადგენს შემთხვევები, როდესაც სასამართლომ არსებითად განსხვავებულად გადაწყვიტა ფორმალურად აღმჭურველი ნორმით თანასწორობის უფლების შეზღუდვის შემთხვევები. მაგალითად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, 2018 წლის 3 ივლისის გადაწყვეტილებაში მიიჩნია, რომ საგადასახადო სამართლის ნორმა, რომელიც საგადასახადო შეღავათების უწესებდა საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებლურ ეკლესიას, გაუმართლებლად ლახავდა რელიგიური უმცირესობების თანასწორობის უფლებას. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში, სასამართლომ სრულიად მართებულად ამოიკითხა ნორმიდან ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც საგადასახადო პრივილეგიების რელიგიურ უმცირესობებზე გაუვრცელებლობას მოიაზრებდა. მიუხედავად იმისა, რომ ნორმა ფორმალურად უფლებააღმჭურველი ხასიათი იყო, არსებითი თვალსაზრისით, იგი ექსკლუზიურად აწესრიგებდა კონკრეტულ შემთხვევებთან მიმართებით საგადასახადო შეღავათების დაწესების საკითხს და, ამდენად, თანასწორობის უფლებრივ სფეროში ჰქონდა კიდევ კონკრეტული სუბიექტებისადმი უფლებაშემზღუდველი ხასიათი.

განსხვავებულ მიდგომას ვაწყდებით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 10 ნოემბრის გადაწყვეტილებაში „საქართველოს მოქალაქე ლალი ლაზარაშვილი

საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ რომლითაც, მოსარჩელე დავობდა, რომ ნორმა, რომელიც უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა გარკვეულ კატეგორიას საპენსიო ასაკის მიღწევითანავე უნიშნავდა 1200 ლარის ოდენობის კომპენსაციას, არაკონსტიტუციური იყო თანასწორობის უფლებასთან მიმართებით. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული ნორმა ექსკლუზიურად აწესრიგებდა უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა კომპენსაციას, სასამართლომ არ დააკმაყოფილა კონსტიტუციური სარჩელი და აღნიშნა:

„სადავო ნორმას არ გააჩნია რაიმე შინაარსი, რომელიც შეიძლება მივიჩნიოთ მოსარჩელისათვის კომპენსაციის მიღების უფლების წართმევად. შესაბამისად, სადავო ნორმის არც ერთი ნაწილის/ნორმატიული შინაარსის გაუქმება მოსარჩელისათვის კომპენსაციის დანიშვნას არ გამოიწვევს“

დასახელებული სტანდარტით რომ ეხელმძღვანელა საკონსტიტუციო სასამართლოს რელიგიური უმცირესობების მიმართ საგადასახადო შეღავათების გაუვრცელებლობის საკითხზე, დიდი ალბათობით, სარჩელი არ დაკმაყოფილდებოდა, ვინაიდან გასაჩივრებული ნორმა ფორმალურად უფლებააღმჭურველი იყო და, თავისთავად, არ გამორიცხავდა რელიგიური უმცირესობებისთვის საგადასახადო პრივილეგიების გავრცელებას. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ უფლებააღმჭურველი ნორმების კონსტიტუციურ კონტროლთან მიმართებით გამოვლენილი არათანმიმდევრულობა მიანიშნებს იმაზე, რომ ამ საკითხზე სასამართლოს სრულყოფილად არ განუსაზღვრავს დოგმატური ჩარჩო და, რიგ შემთხვევაში, ნორმის ვერბალური კონტექსტის ფორმალური ანალიზით შემოიფარგლა.

დასკვნა

კონსტიტუციური კონტროლი, სამართლებრივ ნორმებში გამოხატული სახელისუფლებო ძალის ბუნების ძირფესვიან ანალიზს საჭიროებს. სამართლებრივი ნორმა ინდივიდსა და ხელისუფლებას შორის არსებულ მიმართებას გამოხატავს, ეს მიმართება კი ჰარმონიაში უნდა იყოს სამართლებრივი სისტემის დოგმატურ ასპექტებთან. ინდივიდის თავისუფლების (ნეგატიური გაგებით) *Default* ბუნება, მისი პირველადობა და საჯარო ხელისუფლების მეორეხარისხოვანი, ინსტრუმენტული ღირებულება სამართლებრივი სისტემის დოგმატიკის შემადგენელი ნაწილია. ხელისუფლების მიერ ინდივიდის თავისუფლების შეზღუდვისკენ მიმართული ურთიერთობის ფარგლებში ფორმალურად უფლებააღმჭურველი ნორმის დაკვალიფიცირება სუბსტანციურ უფლებააღმჭურველ ნორმად, ეწინააღმდეგება სამართლის სისტემურ ლოგიკას და არ პასუხობს მის ფუნდამენტურ დოგმატურ მახასიათებლებს.